

Клинтони и њихови банкари

31 мај 2015 Номи Принс

Везе са Волстритом (1992-2016)

*(Овај текст је настао прерадом и допуном делова 18. и 19. поглавља књиге Номи Принс, **All the Presidents' Bankers: The Hidden Alliances that Drive American Power / Сви председнички банкари: Скривени савези иза америчке моћи**)*

Прошлост, а нарочито политичка прошлост, понекад пружа више од помоћи за тумачење садашњости. Када су у питању односи између председника САД и Волстрита, прошлост нам нуди потпуни увид у актуелне односе између света политике и света финансија, као и у државне политике које угрожавају опоравак америчке економије.

Када је Хилари Клинтон објавила да ће се кандидовати за председницу САД, нагласила је да то чини као „борац“ за интересе америчког народа. Од тада је настојала да у јавности наступа популистички, дистанцирајући се од одређених политика свог супруга. Али Бил Клинтон не би постао председник да није био спреман да прихвати и искористи пријатељства, пословне контакте и идеологију секте елитних банкара, па ће то вероватно морати да учини и Хилари Клинтон. У питању су јаке везе које трају превише дуго да би их се било која од страна олако одрекла.

Да бисмо схватили какву опасност представљају шест великих банака (Chase, Citigroup, Bank of America, Wells Fargo, Goldman Sachs i Morgan Stanley) за финансијску стабилност наше земље и читавог света, морамо прво разумети историју њиховог присуства у Вашингтону, почевши од Клинтонових мандата деведесетих година. Тада установљени савези (не само са Демократском странком, јер банкари су по природи отворени за обе велике партије) и незапамћена концентрација капитала омогућили су им да стекну и очувају политичку моћ коју и данас успешно користе за сопствене циљеве.

У једну ствар можемо бити сигурни: некадашњи и садашњи директори великих банака одиграће суштински важну улогу у обезбеђивању подршке за кандидатуру Хилари Клинтон, као што је то био случај и са њеним мужем.

Заузврат, титани света финансија и хорде њихових лобиста, међу којима више од једне половине чине бивши државни службеници, стећи ће право да постављају одређене захтеве пред администрацију у Вашингтону. Они желе да буду сигурни да ће у доба кризе имати заштиту или новац за покривање својих губитака, и да ће законодавци увек бити наклоњени пословним праксама које банкарски сматрају профитабилним.

Каква год да буде популистичка реторика њене кампање 2016. године – а извесно је да ће бити популистичка – треба имати на уму да за све ове године Хилари Клинтон ниједном није јавно осудила Волстрит или неког од лидера из света финансија. Могуће је да ће у жару кампање прибећи тумачењима којима се улога Волстрита у кризи 2007-2008. године објашњава „трулим јабукама“ или тешком економском ситуацијом, али будите сигурни да неће упирати прстом на своје пријатеље. Неће кудити оне који јој плаћају стотине хиљада долара за јавне наступе или људе са којима већ дуго дели исте друштвене кругове, оне у којима се крећу она и њен супруг. Хилари несумњиво припада Клинтоновој политичко-финансијској заоставштини која је доминантна већ више од двадесет три године, због чега нам осврт на историју првих председничких мандата породице Клинтон може открити понешто о могућем облику и карактеру новог мандата.

Избори 1992. године и успон Била Клинтона

Као изазивач председника Џорџа Буша, који се тада кандидовао за други мандат, гувернер Арканзаса Бил Клинтон објавио је 2. октобра 1991. године номинацију за кандидата Демократске странке на председничким изборима 1992. Међутим, како се показало, исход предстојећих председничких избора није имао никаквог утицаја на прихваћени пут масовних припајања у пословном свету или на опредељење Беле куће за дерегулацију која се већ увелико спроводила.

Клинтону је прво био потребан новац. Као успешан сакупљач прилога у својој држави, вешто је склопио савез и осигурао подршку људи с Волстрита. Један од његових тада кључних савезника касније ће заувек променити лице америчког банкарства. Као што је сам Клинтон изјавио, „драгоцену подршку“ на почетку кампање пружио му је Кен Броди, директор у банци Голдман Сакс који је покушавао да се приближи Демократској странци. Броди је позвао Клинтона „на вечеру с водећим пословним људима Њујорка, укључујући и Боба Рубина, чији су разложни аргументи за нову економску политику“, како је Клинтон касније забележио, „на мене оставили дубок утисак“.

На јесен се битка за Белу кућу заострила. **Вилијем Шрејер, председник и директор банке Merrill Lynch, пружио је подршку Бушу давањем личне донације у највећем законом дозвољеном износу од 1.000 долара.**

Али био је спреман да учини и више од тога.

Када је један од представника Бушовог тима за прикупљање донација затражио прилог за Републикански национални комитет, чији је рачун намењен донацијама за локалне и државне изборе (па се тако заобилази ограничење које важи за финансирање савезних избора), **Шрејер је приложио целих 100.000 долара.**

Банкари су у почетку били подељени у томе ког кандидата треба подржати, јер су још испитивали ко највише одговара њиховим циљевима. Али **донација је било у изобиљу: прилози хипотекарних и брокерских компанија износили су 1,2 милиона долара; 46% су добили републиканци, а 54% демократи. На донације за кампање 1992. године комерцијалне банке су потрошиле 14,8 милиона долара и тај износ су поделиле између странака на два готово једнака дела.**

Као и сваки исправан демократа, Клинтон је у јавној кампањи иступао против банкара: „Време је да учинимо крај похлепи која је обузела Волстрит и већ десет година разара наше уштеђевине и кредитни систем“, говорио је. С друге стране, није му сметало да прима донације из финансијског сектора. Часопис Business Week је у првим месецима кампање објавио процену да су **од првих 8,5 милиона долара донација бар два милиона чинили прилози из Њујорка које је испословао Кен Броди.**

„Кад би у свакој држави постојао по један Кен Броди, ја не бих имао шта да радим“, изјавио је Рем Емануел, шеф Клинтоновог националног одбора за прикупљање донација, а касније и шеф кабинета Барака Обаме. Богати донатори и могући посредници позивани су на дружење са Клинтонем у луксузној канцеларији на Менхетну у просторијама престижне инвестиционе компаније Blackstone.

Роберт Рубин стиже у Вашингтон

Клинтон је схватио да би му придобијање банкара било корисно и за успешно обављање послова у Вашингтону, јер су се његови планови згодно поклапали са оним што су банкари желели. **Да би обезбедио подршку за своје политике и очувао добре односе са Волстритом, на место саветника за економију поставио је Роберта Рубина, човека од пресудне важности за његову кампању.**

Рубин је још 1980. године ушао у управни одбор Голдман Сакса, заједно са још једним демократом, Џоном Корзином. Десет година касније, именован је за једног од председника Голдман Сакса, заједно са Стивенем Фридманом. Рубин је добио нову шансу када је Клинтон ушао у Белу кућу.

Он га је поставио на место саветника за економску политику 25. јануара 1993. Убрзо потом, председник је за свог пријатеља отворио нову позицију и поставио га за шефа новооформљеног Националног економског савета. „Замолио сам Боба Рубина да прихвати нову дужност“, писао је касније Клинтон, „и координира економску политику Беле куће као председавајући Националног економског савета, који ће функционисати слично као Национални савет за безбедност, тако што ће повезивати све релевантне агенције и координисати њихов рад на формулисању и спровођењу политика... Ако му је пошло за руком да одржи у равнотежи супротстављене интересе и сујете [у Голдман Саксу], верујем да има добрих изгледа да успе и на новом послу“. (Десет година касније, председник Џорџ Буш је исту позицију дао Фридману, старом Рубиновом сараднику.)

За то време у Голдман Саксу, Џон Корзин, директор за фиксне приходе, и Хенри Полсон, директор за инвестиционо банкарство, успињали су се лествицама менаџерске хијерархије. Заједно су преузели вођење Голдман Сакса када се Фридман пензионисао крајем 1994. године.

Њих двојица су били савршен двопартијски двојац. Корзин, посвећени демократа, био је члан Саветодавног одбора за међународна тржишта капитала при Банци федералних резерви у Њујорку (од 1989. до 1999). Био је копредседавајући у председничкој комисији за управљање капиталним инвестицијама у Клинтеновом мандату, од 1997. до 1999, када је имао истакнуту улогу и у Саветодавном одбору за зајмове Трезора САД. Полсон је био републиканац с добрим везама и дипломац Харварда, а почео је да ради у Белој кући као помоћник у Савету за унутрашњу политику још у администрацији председника Никсона.

Марш банкара

У мају 1995, Рубин је нестрпљиво упозоравао Конгрес да Glass-Steagall закон „угрожава безбедност и стабилност пословања јер ограничава диверсификацију прихода“. Конгрес је у то време већ разматрао могућности за дерегулацију банкарског пословања. Као и у претходној, Бушовој администрацији, Комисије за банкарство Представничког дома и Сената нудиле су различите верзије предлога за укидање Glass-Steagall закона, који је 1933. године усвојила администрација Френклина Делано Рузвелта, а којим су раздвојене активности депозитних и кредитних или „комерцијалних“ банака од шпекулативних активности „инвестиционих банака“, као што су издавање и трговина вредносним хартијама. Ипак, преговори нису успели и иницијатива је обустављена.

Друге индустрије, које су чиниле базу клијената банкарског сектора, увелико су биле дерегулисане 1996. године. Клинтон је 8. фебруара 1996. потписао нови Закон о телекомуникацијама, што је довело до ликвидације многих малих и независних предузећа услед отварања националног тржишта за узајамна преузимања. Резултат су била масовна припајања у овом сектору, по савету банака.

Следила је дерегулација компанија које дистрибуирају електричну енергију преко државних граница. Пре дерегулације, рад компанија које поседују електране и далеководне и заједнички дистрибуирају енергију регулисале су државне комисије. После дерегулације такве компаније су се могле распарчавати, а њима трговати без јединственог регулаторног оквира или обавезе према локалним потрошачима. То је довело да несташница у Калифорнији и поплаве енергетских финансијских деривата, као и јачања компанија као што је Енрон, која је послове у сектору енергетике користила као параван за финансијске преваре.

Дерегулација и уклањање баријера којима су компаније претходно биле раздвојене довеле су до неконтролисаног скока броја припајања и емитовања деоница и обвезница. Са консолидацијом различитих сектора порастао је број сложених трансакција и финансијских инструмената посебне намене (ванбилансна актива, инвестиције на удаљеним локацијама скројене тако да заједница банкара може прикрити праву природу својих дуговања или заштитити добит од опорезивања).

Банкари су се бацили на увећавање својих накнада и ширење пратећих банкарских услуга и производа. Многи од тих послова су пропали у првим годинама новог века, у вртлогу скандала и стечајних поступака, што је довело до прве миленијумске рецесије.

У међувремену, банкари су вредно нудили саветодавне услуге, бавили се спекулативним пословима и инсистирали на дерегулацији. Ускоро су им председник Клинтон и његов тим понудили поклон епских размера, све у име очувања глобалне моћи и конкурентности САД. Човек који је Белу кућу довео до тог циља био је Роберт Рубин.

Он је 12. фебруара 1999. године открио нов начин да се заложи за дерегулацију. Обратио се Одбору за банкарске и финансијске услуге у Представничком дому, тврдећи да „проблем са којим се америчке компаније за пружање финансијских услуга суочавају у иностранству није толико недостатак конкурентности колико немогућност приступа“.

Имао је у виду све већу контролу коју су европске банке стицале над каналима дистрибуције до институционалних и приватних клијената у Европи. За разлику од америчких комерцијалних банака, за европске банке нису важила ограничења која би их спречила да купују или се удружују са америчким банкама, финансијским компанијама и инвестиционим институцијама ради пласирања и дистрибуције својих производа. Нису га бринули губици који су проистекли из прихватња великих финансијских ризика у више земаља Европе. Аргумент конкурентности на светском тржишту омогућио му је да усмери пажњу одбора на оно што треба учинити у домаћем банкарском сектору да би овај остао конкурентан.

Рубин је нагласио неопходност ХР 665, Закона о модернизацији финансијских услуга из 1999. године, или Gramm-Leach-Bliley закона, који је званично усвојен 10. фебруара 1999. Изјавио је да су тако предузети „суштински важни кораци за модернизацију нашег финансијског система, прво укидањем Glass-Steagall закона, који је забрањивао удруживање банака и компанија које послују са вредносним хартијама, а потом укидањем Закона о банкарским холдинг компанијама, који је забрањивао банкама да улазе у послове осигурања.”

На сцену ступа Gramm-Leach-Bliley закон

У излагању пред Сенатским Одбором за банкарство 24. фебруара 1999. године, Рубин је затражио укидање ограничења наметнутих зависним банкама које су желеле да обављају исте послове као и банкарске холдинг компаније којима припадају, будући да се различити типови финансијских институција ионако већ могу законито припајати. Та мала дистинкција омогућила је зависним институцијама да прихватају све врсте ризика и нуде сумњиве производе под неоснованом претпоставком да иза њих стоји капитал којим располаже њихова матична институција. Наравно, уверење да проблеми зависних друштава не могу угрозити или уништити банкарски холдинг или произвести „катастрофичан“ ризик је само мит који у животу одржавају банкари и њихови помагачи из света политике.

Рубин није видео ништа лоше у мегаконсолидацији сектора. За њега су били важнији проблеми његових пријатеља банкара, којима је највише сметала чињеница да закон о модернизацији финансија „не дозвољава великим банкама

да оснивају сопствене зависне банке“. Банкари су желели право да оснивају „невидљива“ зависна друштва у која могу сакривати ризике или добит, према потреби.

Да би добио оно што жели, Рубин је поново употребио аргумент конкурентности са страним банкама. Тај технички проблем је „неприхватљив за администрацију“, изјавио је, између осталог због тога што „стране банке емитују вредносне хартије и тргују њима преко зависних банака у САД, а америчке банке [ионако] већ обављају послове са вредносним хартијама и инвестиционе послове у иностранству преко такозваних периферних банака“. **Рубин је добио оно што је тражио. Тако настале „невидљиве“, ризичне и неконтролисане зависне банке одиграле су важну улогу у финансијској кризи 2008. године.**

Сенатор Фил Грем је 1. марта 1999. објавио коначну верзију предлога Закона о модернизацији финансијских услуга 1999. и заказао расправу одбора за 4. март. Узбуђени финансијски титани блиски Клинтону, међу којима су били Сенди Вил, директор Травелерса, Хју Мек-Кол, директор Bank of America, и Харви Голуб, директор Американ Експреса, захтевали су „брзо поступање Конгреса“.

Јавно-приватне службе

У очекивању повољног исхода за банке и усвајања закона који ће дерегулисати банкарство, тржиште деоница је наставило метеорски раст. Све веће поверење потрошача манифестовало се наклоношћу берзама и одсуством емпатије за економске проблеме остатка света. **Доу Џонс** је 29. марта 1999. први пут премашио вредност од 10.000. Шест седмица касније, 6. маја, Сенат је усвојио Закон о модернизацији финансијских услуга. Тако је ретроактивно легализовано припајање којим је **створена највећа банка у земљи – банка Ситигруп је настала претходног октобра удруживањем банака Ситибанк и Травелерс.**

По обављеном послу, противници Glass-Steagall закона нису имали потребе да се задржавају у Вашингтону. **Шест дана после усвајању новог закона у Сенату, 12. маја, Роберт Рубин је изненада објавио да подноси оставку.** Клинтон је касније записао: „Верујем да је био најбољи и најважнији секретар Трезора још од Александра Хамилтона... Одиграо је пресудно важну улогу у нашим напорима да остваримо економски раст и проширимо користи од раста на што већи број Американаца.“

Клинтон је на Рубиново место довео Лерија Самерса. Две недеље касније *Business Week* је навестио проблеме у тек створеном рају за пословна припајања – и то у облику све дубљих подела у новој банци Ситигруп, између Џона Рида, бившег председника Ситибанке са једне, и Сенфорда Вила са друге стране. Као што је Рид изјавио, „Заједничко управљање није увек лако“. Да би превазишли неслагања, или да би једноставно искористили добру политичку прилику, одлучили су да доведу и трећег човека – Роберта Рубина.

Рубинова оставка у Трезору САД ступила је на снагу 2. јула. Тада је изјавио: „У последњих готово шест и по година радио сам веома напорно и мислим да је време да се вратим кући у Њујорк и почнем нешто ново“.

Рубин је постао председник извршног одбора Ситигруп банке и члан новооснованог кабинета председника. Његова почетна годишња плата износила је око 40 милиона долара. Тиме је више него надокнадио губитак који је поднео преласком из Голдман Сакса у Трезор САД.

Три дана након што је надлежни одбор одобрио предлог Gramm-Leach-Bliley закона, Рубин је преузео дужност у Ситигруп банци и тако се придружио институцији предодређеној да доминира сектором финансија. Рид и Вил су истог дана објавили заједничко саопштење у којем су похвалили Вашингтон због „ослобађања финансијских институција од стега застарелих закона“ и потврдили да ће „нови закон ослободити креативност у сектору и осигурати конкурентност“.

Сенат је ратификовао Gramm-Leach-Bliley закон 4. новембра са 90 гласова за и 8 гласова против. (Представнички дом је гласао за предлог уз резултат 362-57.) Критичари су усвојени закон описивали као „закон о легализацији Ситигруп банке“.

Клинтонова Бела кућа је уживала на ловорикама. „Данас је Конгрес гласао за промену застарелих правила која су регулисала финансијске услуге још од Велике депресије и успостављање новог система примереног двадесет првом веку“, изјавио је Самерс. „Овај историјски закон ће омогућити америчким компанијама конкурентнији наступ ван земље.“

Али радост је била преурађена. Дерегулација банкарске индустрије је можда помогла титанима са Волстрита, али не и грађанима. Клинтонова ера је открила огроман несклад између привида и стварности, између спинова и онога што се заиста догађа. Декада се ближила крају, а Клинтон је уживао у заслугама за раст на берзама, буџетске вишкове и „модернизацију“ банкарства. У следећој деценији се показало да је **добар део пословне добити остварене деведесетих година почивао на надуваним проценама вредности, манипулацијама и преварама.** Када је Клинтон напустио Белу кућу, јаз између богатих и сиромашних био је већи него 1992. Демократска странка га је ипак славила као хероја економског просперитета.

Када се повукао са функције, 1997. године, Роберт Рајх, Клинтонов министар за рад, изјавио је: „Америка се налази у периоду просперитета, али тај просперитет не досеже далеко, бар не онолико далеко као некада... Остварили смо напредак у економском развоју. Али у будућности наш главни циљ мора бити заједнички раст“. Уместо тога, увећавање разлика у богатству у Сједињеним Државама се убрзало, јер је људима са највише финансијске моћи дозвољено да ту моћ користе уз све мања ограничења и без обавезе да полажу рачуне. **До 2015. године јаз у богатству и просперитету достигао је готово највеће размере у историји.**

Моћ банкара драматично је порасла после укидања Glass-Steagall закона. Банкарско пословање за двадесет први век које је промовисала Клинтонова администрација најсличније је праксама које су претходиле слому 1929. године, а у неким аспектима је чак и разорније. „Модернизација“ у овом случају значи коришћење депозита улагача за које гарантује држава, за емитовање и дистрибуцију разних врста неразумљивих вредносних хартија и деривата чије умножавање је све брже и све опасније.

Поништавање Glass-Steagall закона омогућило је великим банкама да се надмећу са Европом и задовољавају своје апетите без икаквих ограда: још аквизиција, још више спекулација, још ризичних производа. Велике банке су искористиле надуване биласне да се упусте у још сложеније трансакције, користећи депозите клијената као жетоне у глобалној коцкарници. **Банкари су искористили огромне профите и стечено богатство да увећају буџете за лобирање и донације за кампање, градећи тако зачарани круг политичког утицаја и даљег ширења спекулативних послова, све уз благослов Беле куће.**

Депозити су се могли искористити да се оствари већа добит, баш као што су јефтина радна снага и роба у земљама у развоју искоришћени за пласирање скупљих и профитабилнијих производа у вишим ешалонима финансијске хијерархије. Енергија и телекомуникације су се показали као нарочито плодни сектори за послове са банкарским накнадама (и касније преваре, дуготрајне судске процесе и стечаје). Дерегулација је подмазала зупчанике производње компликованих финансијских инструмената којима се препакую сумњива дуговања, безвредне обвезнице, токсична средства и нерегулисани деривати.

Укидање Glass-Steagall закона довело је до неконтролисаног раста тржишта деривата и дестабилизације биланса комерцијалних банака припојених инвестиционим банкама, као и инвестиционих банака које су наставиле самостално пословање, али су морале да уђу у сумњиве послове да би сачувале „конкурентност“. У комбинацији са склопљеним савезом између политичара и финансијера и сарадњом која је отпочела с Бушом и продубила се за време Клинтонових мандата, банкари су нас практично вратили у двадесете године двадесетог века, с том разликом што је њихова моћ над огромном и све већом масом глобалног финансијског капитала и све „слободнијим“ тржиштима сада још већа. У том процесу одговорност се заборавља.

Банке су се дале у потрагу за новим аквизицијама и депозитима да би увећале глобални утицај. Успут су издавале, дистрибуирале и продавале све неразумљивије вредносне хартије и деривате. Такве праксе су произвеле несигурно и непрозирно пословно окружење наглашене међузависности и припремиле сцену за финансијски колапс 2008. године.

Стварност 2016. године

Наравно, Хилари Клинтон није Бил Клинтон. Ипак, везе са његовим некадашњим банкарским савезницима, уз контакте које је сама развијала, чине вероватнијим да ће она пре наступати као пријатељ него као противник банкарског сектора. **У њеној краткој кандидатури 2008. године, четири њујоршке банке, које се налазе међу шест највећих америчких банака, биле су међу њених десет највећих пословних донатора. Такође су давале донације Фондацији Клинтон. Хилари Клинтон је потребно да банкари однесу победу, баш као што је то било потребно Бараку Обами и Билу Клинтону.**

Без обзира на спинове који ће се користити за потребе кампање, идеја да је могуће успоставити потребну дистанцу између Беле куће и Волстрита у најмању руку је наивна, ако се имају у виду бројни канали кроз које новац и услуге путују између ова два места.

То је још мање вероватно ако узмемо у обзир историју веза које је Хилару Клинтон изградила кроз контакте са кључним људима у банкарском сектору почетком деведесетих година, као сенаторка из Њујорка, те ако се имају у виду њихове донације Фондацији Клинтон у периоду када је обављала функцију државне секретарке. На извештајан начин, ситуација не би могла бити јаснија: њени интереси се поклапају са интересима најмоћнијих банкара у овој земљи. Чак и ако постане председница, то се неће променити.

*Номе Принс је ауторка шест књига, предавач и истраживач на институту за јавне политике Демос. Њена последња књига, All the Presidents' Bankers: The Hidden Alliances that Drive American Power (Nation Books) управо је објављена у брошираном издању, а овај чланак је настао прерадом и допуном делова књиге. **Номе Принс је некада радила као руководица на Волстриту.***

Copyright 2015 Nomi Prins, TomDispatch, 07.05.2015.

Превео Ђорђе Томић

Извор: Пешчаник